

**ArcheoPro Archeologisch rapport
Nr 14061**

**Dorpsstraat 58, Ulicoten
Gemeente Baarle-Nassau
Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O);
Bureauonderzoek en karterend booronderzoek**

Versie 30-01-2015

(Zonder opmerkingen zal deze versie na 3 maanden als definitief rapport worden opgeleverd)

Richard Exaltus
Joep Orbons

Januari 2015

ArcheoPro

ArcheoPro Archeologisch rapport Nr 14061

Dorpsstraat 58, Ulicoten Gemeente Baarle-Nassau Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O); Bureauonderzoek en karterend booronderzoek

Versie 30-01-2015

(Zonder opmerkingen zal deze versie na 3 maanden
als definitief rapport worden opgeleverd)

Colofon

Opdrachtgever: Van Dun Advies B.V., Dorpsstraat 54, 5113 TE Ulicoten
Status: versie 30-01-2015

Projectcode : 14-147

Bestandsnaam : ArcheoPro, Dorpsstraat 58, Ulicoten, 2015 01 30

Opgesteld conform KNA 3.3

Archis onderzoeksmelding (OM nummer): 63088

Bevoegd gezag: Gemeente Baarle-Nassau

Deskundige van de bevoegde overheid: Regio West-Brabant

Opslagplaats documentatie: Provincie Noord-Brabant

Auteur: Richard Exaltus, Joep Orbons

Projectleider : Richard Exaltus

Projectmedewerkers: Richard Exaltus, Joep Orbons, Hon Rik

Onderaannemers: nvt

Autorisatie: Drs. R.P. Exaltus; senior-archeoloog

ISSN : 1569-7363

Uitgegeven door ArcheoPro

© Copyright 2014 ArcheoPro, Eijsden

ArcheoPro

Sint Jozefstraat 45
NL 6245 LL Eijsden
Nederland

Tel : 0(0 31) 43 3672586
Fax: 0(0 31) 43 3672585

Kamer van Koophandel Limburg: 14117581
e-mail: info@archeopro.nl
www.archeopro.nl

Inhoudsopgave:

Samenvatting	4
1 Inleiding	5
1.1 Algemeen	5
1.2 Locatiegegevens	5
1.3 Onderzoek	5
2 Bureauonderzoek	8
2.1 Methode en bronnen	8
2.2 Geo(morfo)logie, aardkunde en bodem	9
2.3 Referentieprofiel	9
2.4 Archeologie	15
2.5 Informatie amateurarcheologen	15
2.6 Historie	18
2.7 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	24
2.8 Onderzoeksstrategie	25
3 Veldonderzoek	26
3.1 Verrichte werkzaamheden	26
3.2 Resultaten booronderzoek	26
4 Conclusies en aanbevelingen (beleidsadvies)	29
Archeologische tijdschaal	30
Bronnen	30
Literatuur	31
Bijlage 1: Boorbeschrijving	32

Samenvatting

Op 11 augustus 2014 is door ArcheoPro een Inventariserend Veldonderzoek Overig (IVO-O) uitgevoerd op een terrein aan de Dorpsstraat 58 te Ulicoten.

Het archeologisch onderzoek betrof een Inventariserend Veldonderzoek Overig (IVO-O) met bureaustudie. Bureauonderzoek heeft tot doel om op basis van beschikbare informatie te komen tot een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel. Het Inventariserend Veldonderzoek heeft vervolgens tot doel om het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel te toetsen door middel van veldwaarnemingen. Hiermee kan de vraagstelling beantwoord worden of binnen het plangebied archeologische waarden aanwezig (kunnen) zijn en of deze vervolgonderzoek en/of planaanpassing vereisen.

Volgens het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel geldt voor het plangebied gezien de ligging op relatief geringe afstand van open water, aan de rand van een dekzandhoogte, een hoge archeologische verwachting voor resten van nederzettingen en grafvelden uit het laat-paleolithicum tot en met de vroege middeleeuwen. In verband met de ligging binnen de historische kern van Ulicoten, geldt eveneens een hoge verwachting voor resten uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd.

Om de kans op het aantreffen van archeologische indicatoren zo groot mogelijk te maken zijn binnen het plangebied acht boringen gezet met behulp van een zandguts en een megaboer. Uit het booronderzoek blijkt dat de bodem overal binnen het plangebied tot ruim een meter of meer, uit sterk verstoorde toplagen bestaat. Onder de verstoorde toplagen is in vijf van de acht boringen direct het schone gele zand van de C-horizont aangetroffen.

De aanwezigheid van beekafzettingen in boring 8, vormt een aanwijzing dat het plangebied inderdaad oorspronkelijk aan de rand van een beekloop heeft gelegen zoals de gegevens uit het bureauonderzoek al suggereerden. De aanwezigheid van een voormalige beekloop in de historische kern van Ulicoten, zou ook in overeenstemming zijn met de naamsverklaring van uli als kom of vochtige laagte (*ole*). De voormalige beekloop zou als het ware opgevolgd kunnen zijn door de sloot die tot in de twintigste eeuw langs de Chaamseweg gelopen heeft. In twee van de overige boringen is baksteen of hout aangetroffen. Of en hoe deze archeologische indicatoren met de beekloop verband houden, is vooralsnog onduidelijk. Om hier duidelijkheid over te verkrijgen is proefsleuvenonderzoek benodigd. Dit is echter pas nodig indien op het deel van het plangebied dat op figuur 20 gearceerd is, bodemingrepen plaatsvinden die dieper reiken dan een meter beneden het maaiveld (hierbij is rekening gehouden met een marge van twintig centimeter boven de eigenlijke diepteligging van de betreffende verschijnselen). Op de delen van het plangebied die niet gearceerd zijn op figuur 20, geven de resultaten van het booronderzoek geen aanleiding om archeologisch vervolgonderzoek te adviseren. Voor het onderzoeksgebied als geheel geldt dat de verwachting voor resten van nederzettingen uit het laat-paleolithicum tot en met de vroege middeleeuwen kan worden bijgesteld tot een lage verwachting. Ditzelfde geldt voor resten uit latere perioden in de delen van het plangebied die buiten de gearceerde zone liggen. De verwachting voor resten uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd en voor resten die samenhangen met natte omstandigheden, blijft binnen de gearceerde zone, hoog.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

- Opdrachtgever: Van Dun Advies B.V., Dorpsstraat 54, 5113 TE Ulicoten
- Geplande ingrepen: Nog onduidelijk (zie figuur 2)
- Datum uitvoering veldwerk: 11 augustus 2014
- Archis onderzoeksmelding (OM nummer): 63088
- Opgesteld conform KNA 3.3.
- Bevoegd gezag: Gemeente Baarle-Nassau
- Deskundige van de bevoegde overheid: Regio West-Brabant
- Bewaarplaats vondsten: Provincie Noord-Brabant
- Bewaarplaats documentatie: Provincie Noord-Brabant

1.2 Locatiegegevens

- Provincie: Noord-Brabant
- Gemeente: Baarle-Nassau
- Plaats: Ulicoten
- Toponiem: Dorpsstraat 58
- Globale ligging: In het centrum van Ulicoten; ten noordwesten van de splitsing Dorpsstraat-Chaamseweg
- Hoekcoördinaten plangebied:
 - o 118090 / 385564
 - o 118090 / 385608
 - o 118122 / 385608
 - o 118122 / 385564
- Oppervlakte plangebied: 0.09 ha
- Eigendom: particulier
- Grondgebruik: Tuin en weilandje
- Hoogteligging: $\pm 17,15$ m +NAP
- Bepaling locaties: GPS Garmin, meetlinten
- Onderzoeksgebied bureauonderzoek: Cirkel met een straal van één kilometer rond het centrum van het plangebied

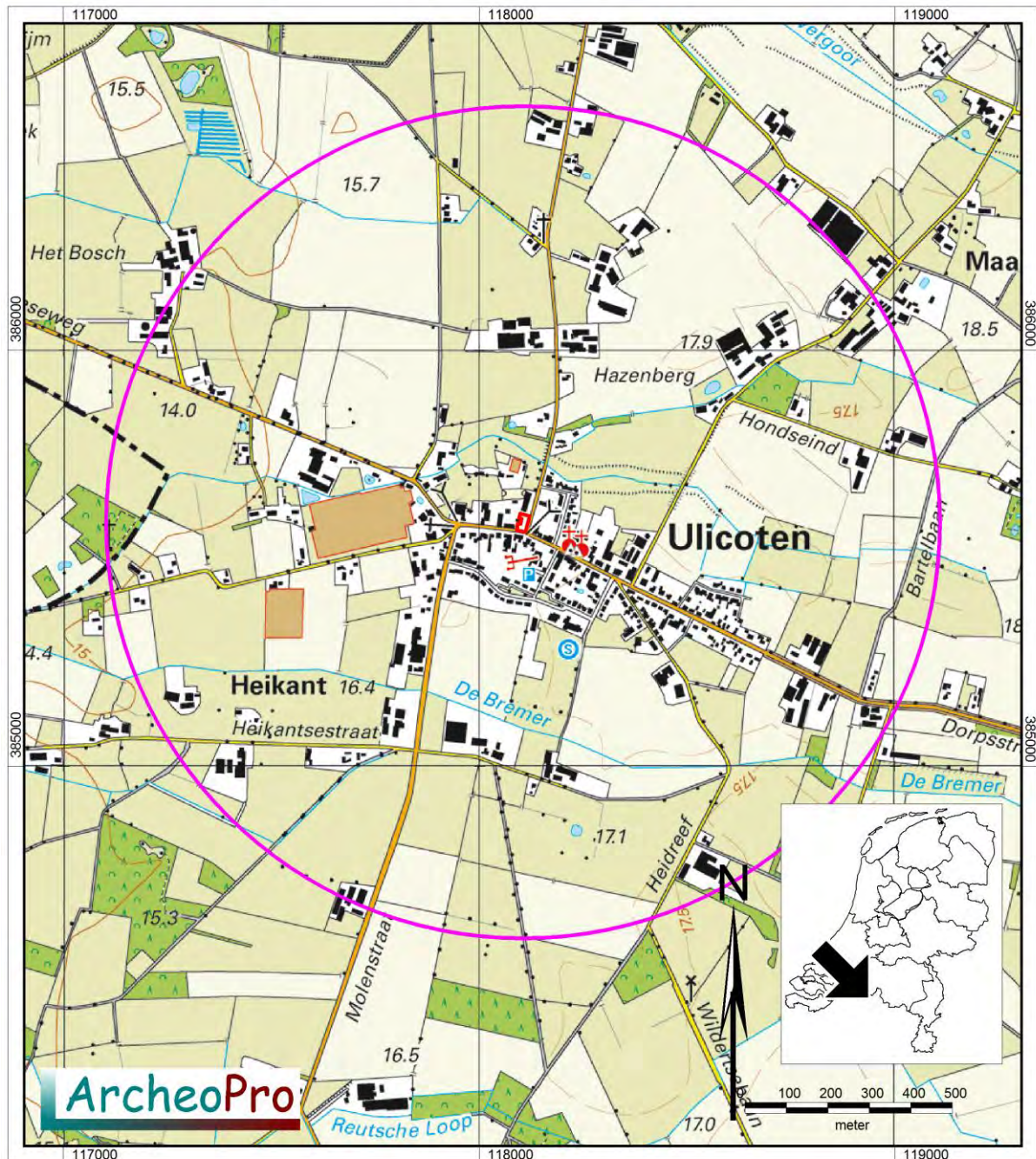
1.3 Onderzoek

Op 11 augustus 2014 is door ArcheoPro een Inventariserend Veldonderzoek Overig (IVO-O) uitgevoerd op een terrein aan de Dorpsstraat 58 te Ulicoten.

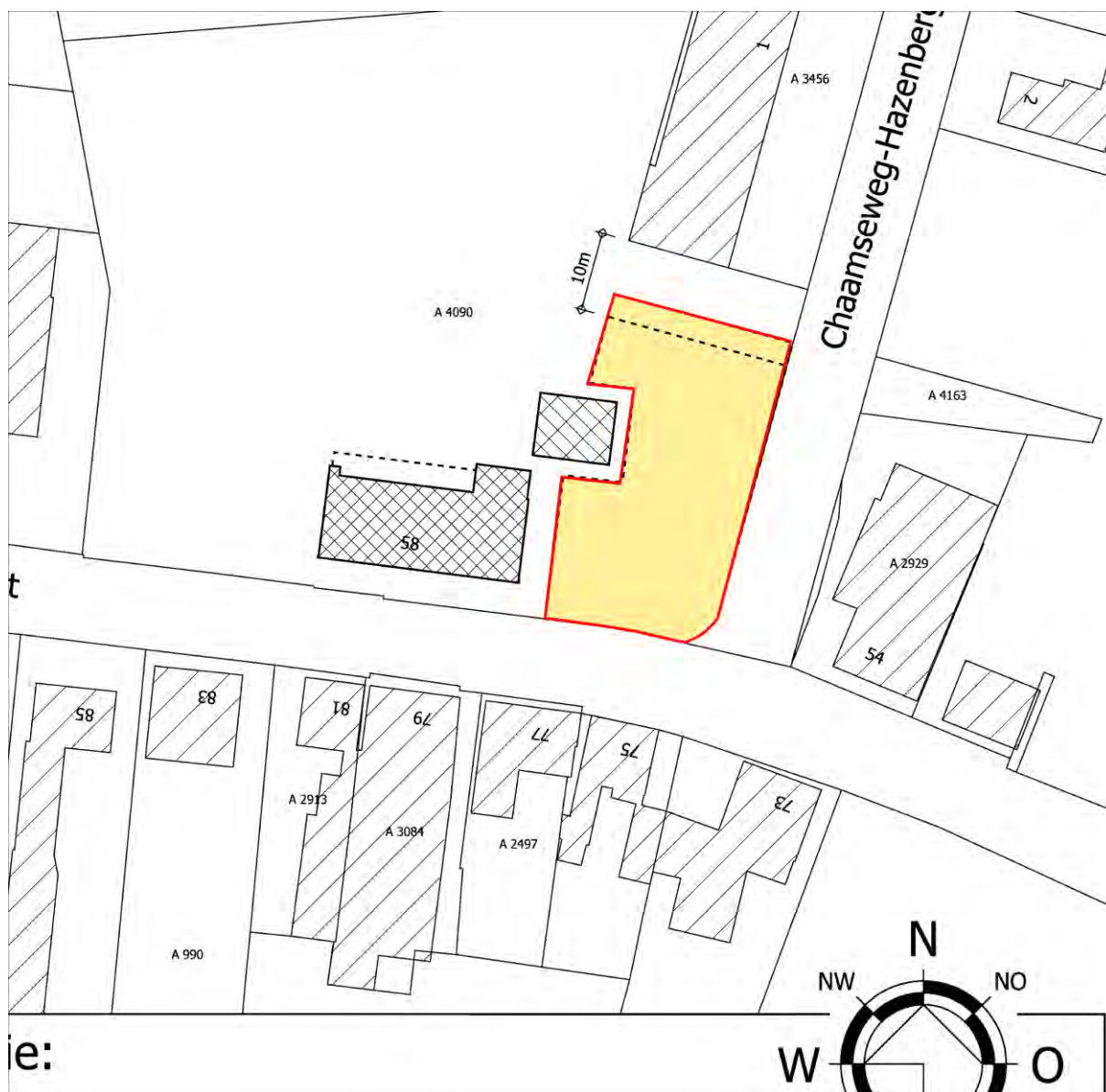
Het archeologisch onderzoek betrof een Inventariserend Veldonderzoek Overig (IVO-O) met bureaustudie. Bureauonderzoek heeft tot doel om op basis van beschikbare informatie te komen tot een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel. Het Inventariserend Veldonderzoek heeft vervolgens tot doel om het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel te toetsen door middel van veldwaarnemingen. Hiermee kan de vraagstelling beantwoord worden of binnen het plangebied archeologische waarden aanwezig (kunnen) zijn en of deze vervolgonderzoek en/of planaanpassing vereisen.

ArcheoPro voert haar onderzoeken uit conform de hiervoor vastgelegde normen en richtlijnen en is door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) vergunning verleend tot het verrichten van bepaalde archeologische werkzaamheden in het kader van het doen van opgravingen, bestaande uit prospectie door middel van booronderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door drs. R.P. Exaltus (senior-archeoloog), ing. P.J. Orbons (senior vakspecialist) en H. Rik (veldtechnicus).

Figuur 1: De ligging van het plangebied (rood omlijnd) met daaromheen de cirkel die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft.

Figuur 2: Het terrein waarop de toekomstige planvorming is gericht

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode en bronnen

Tijdens het bureauonderzoek wordt door de bestudering van beschikbare bronnen, kennis vergaard omtrent de bodem en geologie van het onderzoeksgebied en de hierin bekende en te verwachten archeologische waarden.

Aan de hand van de resultaten van het bureauonderzoek kan de beste aanpak voor het veldonderzoek worden bepaald.

Hierbij zijn de volgende bronnen geraadpleegd (voor bronvermelding; zie ook literatuurlijst, dit geldt ook voor de kaarten die in de tekst opgenomen zijn):

- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)
- Archeologische MonumentenKaart (AMK)
- ARCHeologisch Informatie Systeem (ARCHIS)
- Atlas van topografische kaarten Nederland 1955-1965, 1:50.000
- Bodemkaart 1:50.000
- Gemeente Baarle-Nassau, Archeologische beleidskaart
- Historische topografische atlas van Noord-Brabant 1836-1843, 1:25.000
- Geomorfologische kaart 1:50.000
- Geologische kaart 1:50.000
- Grote historische atlas van Nederland 1:50.000 1838-1857 (Deel Zuid)
- Grote historische topografische atlas van Nederland, provincie Noord-Brabant 1:25.000 1894-1926
- Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)
- Kadastrale minuutplan met aanwijzende tafels, 1830
- Overig historisch kaartmateriaal (indien gebruikt)
- Provincie Noord-Brabant, Cultuurhistorische waardekaart

Figuur 3: Luchtfoto met daarop rood omlijnd het plangebied.

2.2 Geo(morfo)logie, aardkunde en bodem

Tijdens een groot deel van de laatste ijstijd (het Weichseliën), heerste in Nederland een poolklimaat. Door het ontbreken van begroeiing had de wind vrij spel en kon vanuit het Noordzeebekken en de brede riviervlaktes van de Maas en de Rijn dekzand worden afgezet. Het dekzandrelief dat hierbij in het landschap is ontstaan, wordt gekenmerkt door vlaktes, depressies en kopjes, afgewisseld met langgerekte ruggen. Dit dekzand behoort tot het laagpakket van Wierden (Formatie van Bortel) en is kalkloos, fijnkorrelig (150 – 210 µm) en arm aan grind. Het dekzand heeft uiteindelijk de oudere rivierafzettingen van de Maas afgedekt. Deze onderliggende rivierafzettingen bestaan hoofdzakelijk uit matig grof tot uiterst grof grindhoudend zand en grind en worden tot de Formatie van Sterksel gerekend.

Hoewel het plangebied in verband met de ligging in bebouwd gebied niet geomorfologisch is gekarteerd, valt uit de geomorfologische kaart van Nederland op te maken dat het plangebied op een dekzandrug ligt (Figuur 6, code 3K14), of op terrasafzettingen (Figuur 6, code 3L12). Ten noorden en ten zuiden van het plangebied liggen dalvormige laagten zonder veen (Figuur 6, code 2R2). Op de uitsnede uit het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN, Figuur 7) zijn deze dalen goed herkenbaar. Tevens is hierop te zien dat het reliëf in de directe nabijheid van het plangebied, tamelijk grillig is.

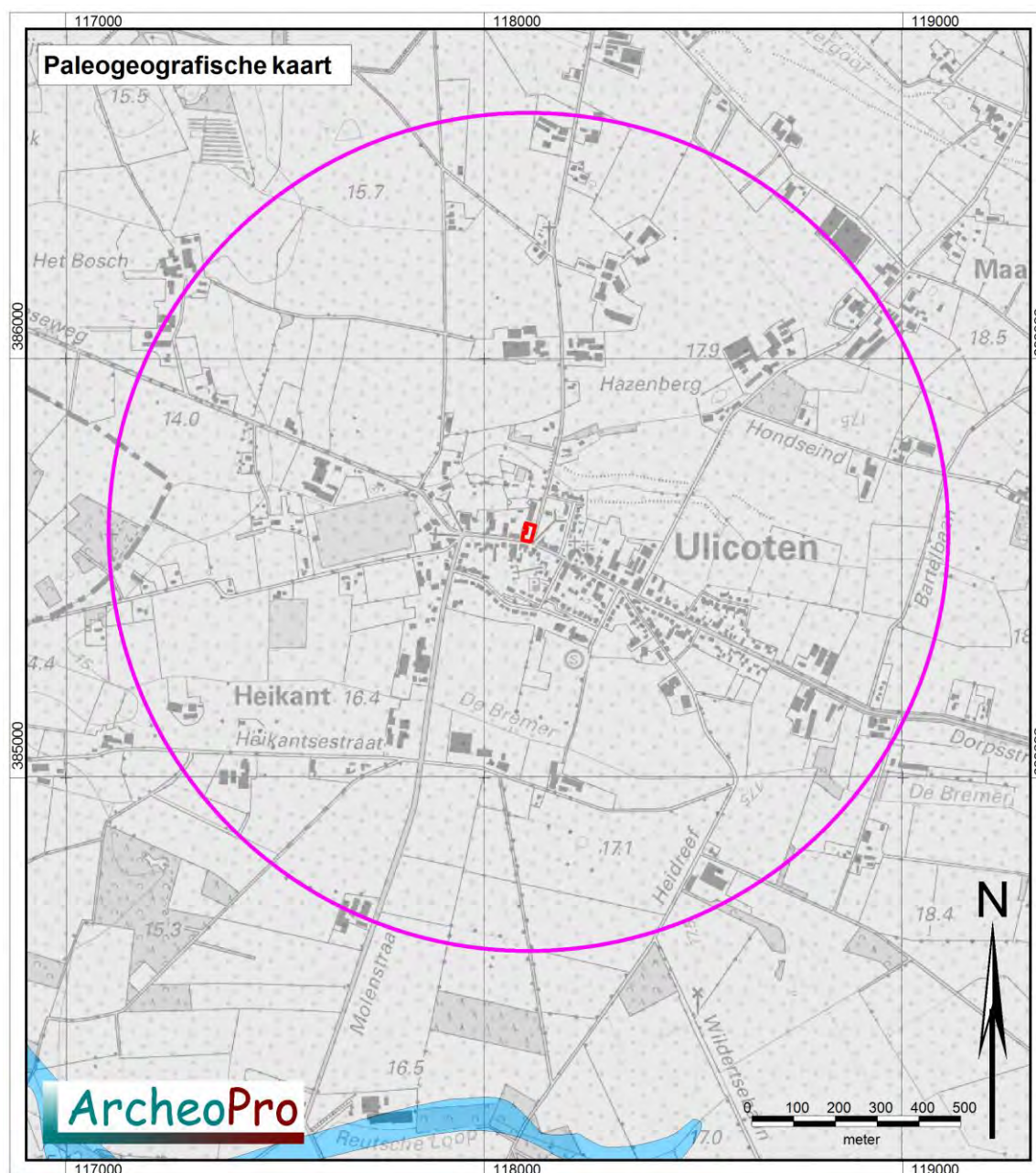
Op de drogere delen van het dekzandlandschap zijn veelal veldpodzolgronden ontstaan. Deze worden gekenmerkt door een uitspoelingslaag (E-horizont) en een inspoelingslaag (B-horizont). De B-horizont gaat veelal via een overgangslaag (de BC-horizont) over in het niet door bodemvorming beïnvloede zand (de C-horizont). Dergelijke bodems worden door de bodemkaart met name langs de noord- en de zuidrand van het onderzoeksgebied aangegeven (Figuur 8, code Hn21). Binnen het plangebied komen volgens de bodemkaart hoge zwarte enkeerdgronden voor (Figuur 8, code zEZ23). Dergelijke gronden hebben een akkerdek dat dikker is dan vijftig centimeter. De grondwatertrap VI (zie figuur 9) betekent dat het redelijk goed ontwaterde bodems betreft.

2.3 Referentieprofiel

De enkeerdgronden worden gekenmerkt door een tenminste 50 cm dikke zwarte humeuze bovengrond die in de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd (tot ± 1900), is ontstaan ten gevolge van bemesting met potstalmest of door ingrijpende ontginningswerkzaamheden. Veelal gaat het akkerdek geleidelijk aan over in het niet door bemesting met humus verrijkte zand. Doordat enkeerdgronden vaak zijn ontstaan in gebieden waar oorspronkelijk podzolgronden zijn ontstaan, kunnen resten hiervan onder het akkerdek aanwezig zijn. (Zie figuur 4 uit *Ten Cate et al. 1995*).

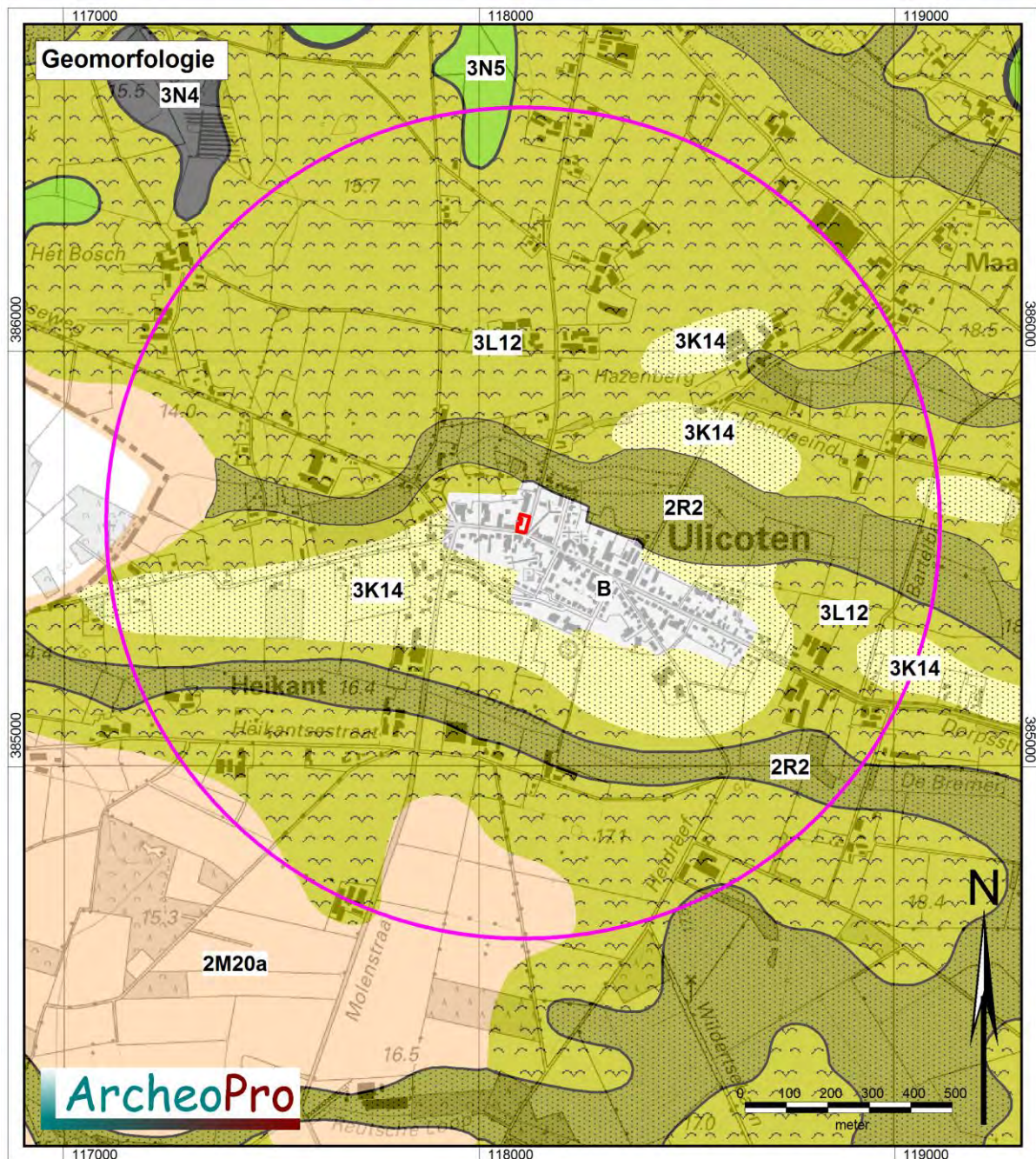
Figuur 4: Voorbeeld van een hoge zwarte enkeerdgrond op een podzol profiel.

Legenda

	Huidig		100 - 500		5800 vC - 5100 vC		8900 vC - 8200 vC
	1850 - 2000		500 vC - 100		6300 vC - 5800 vC		10600 vC - 8900 vC
	1500 - 1850		1200 vC - 500 vC		6900 vC - 6300 vC		11700 vC - 10600 vC
	1200 - 1500		1800 vC - 1200 vC		7400 vC - 6900 vC		12400 vC - 11700 vC
	900 - 1200		4500 vC - 1800 vC		7800 vC - 7400 vC		13900 vC - 12400 vC
	500 - 900		5100 vC - 4500 vC		8200 vC - 7800 vC		17000 vC - 13900 vC
							Pleistoceen

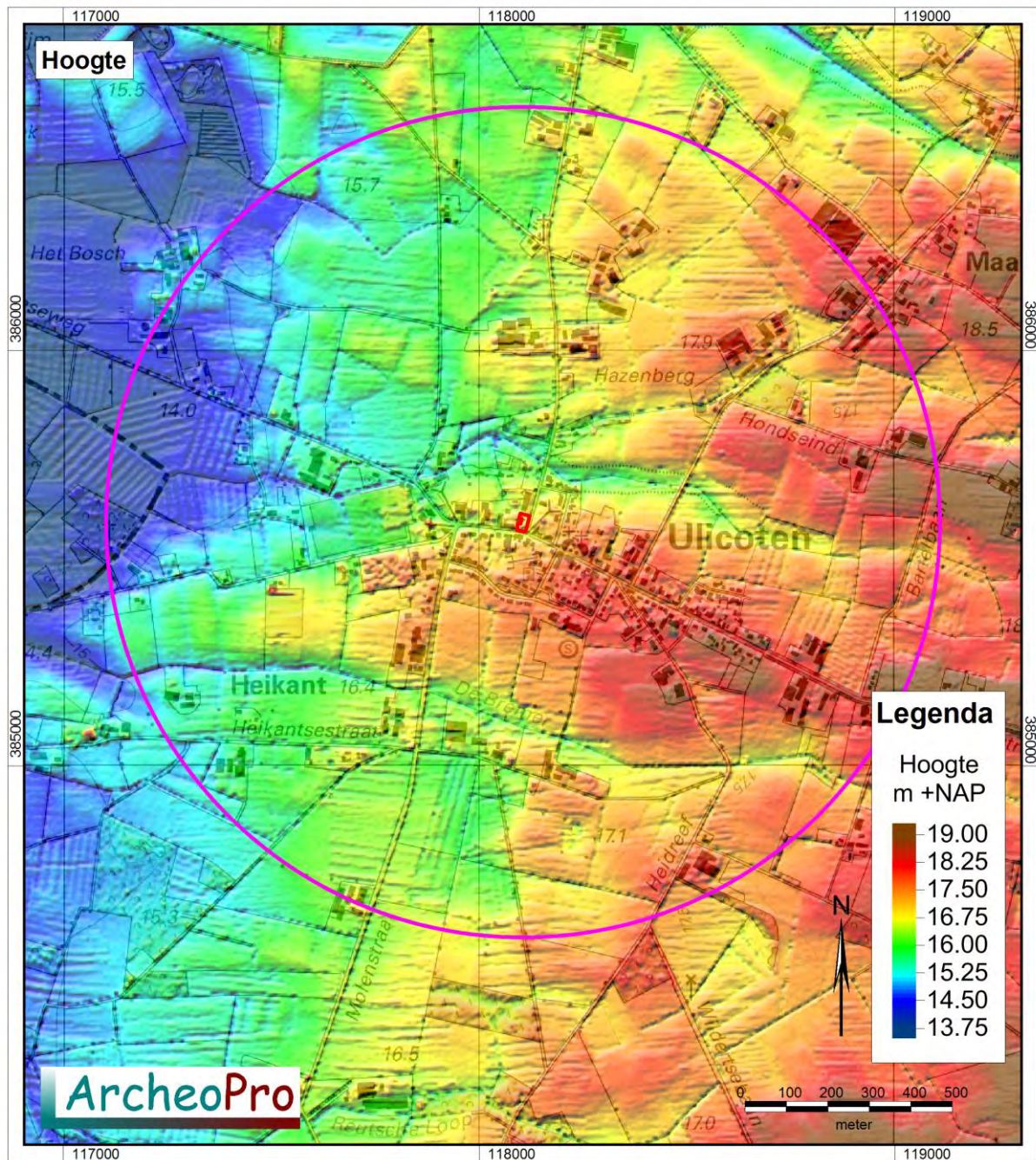
Figuur 5: Uitsnede uit de paleogeografische kaart met daarin rood omlijnd het plangebied met daaromheen de cirkel die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft.

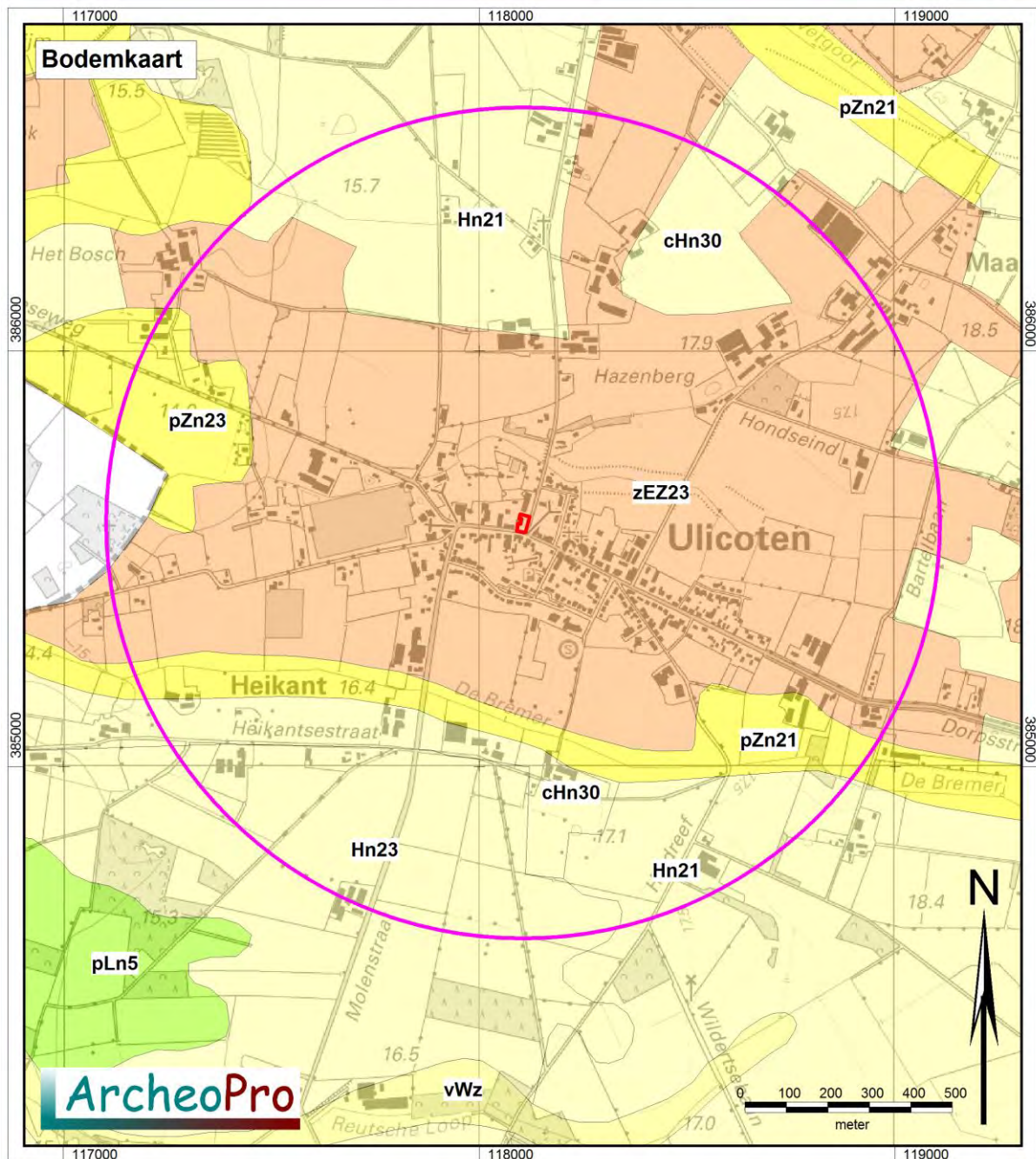
Legenda

2M20a	Terrasafzettingssvlakte bedekt met dekzand
2R2	Dalvormige laagte zonder veen
2K14	Dekzandrug al dan niet met oud-bouwlanddek
2L12	Terrasafzettingsswelvingen
3N5	Laagte zonder randwal (incl. uitblazingsbekken), niet moerassig
8	Bebouwd

Figuur 6: Uitsnede uit de geomorfologische kaart met daarin rood omlijnd het plangebied met daaromheen de cirkel die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft.

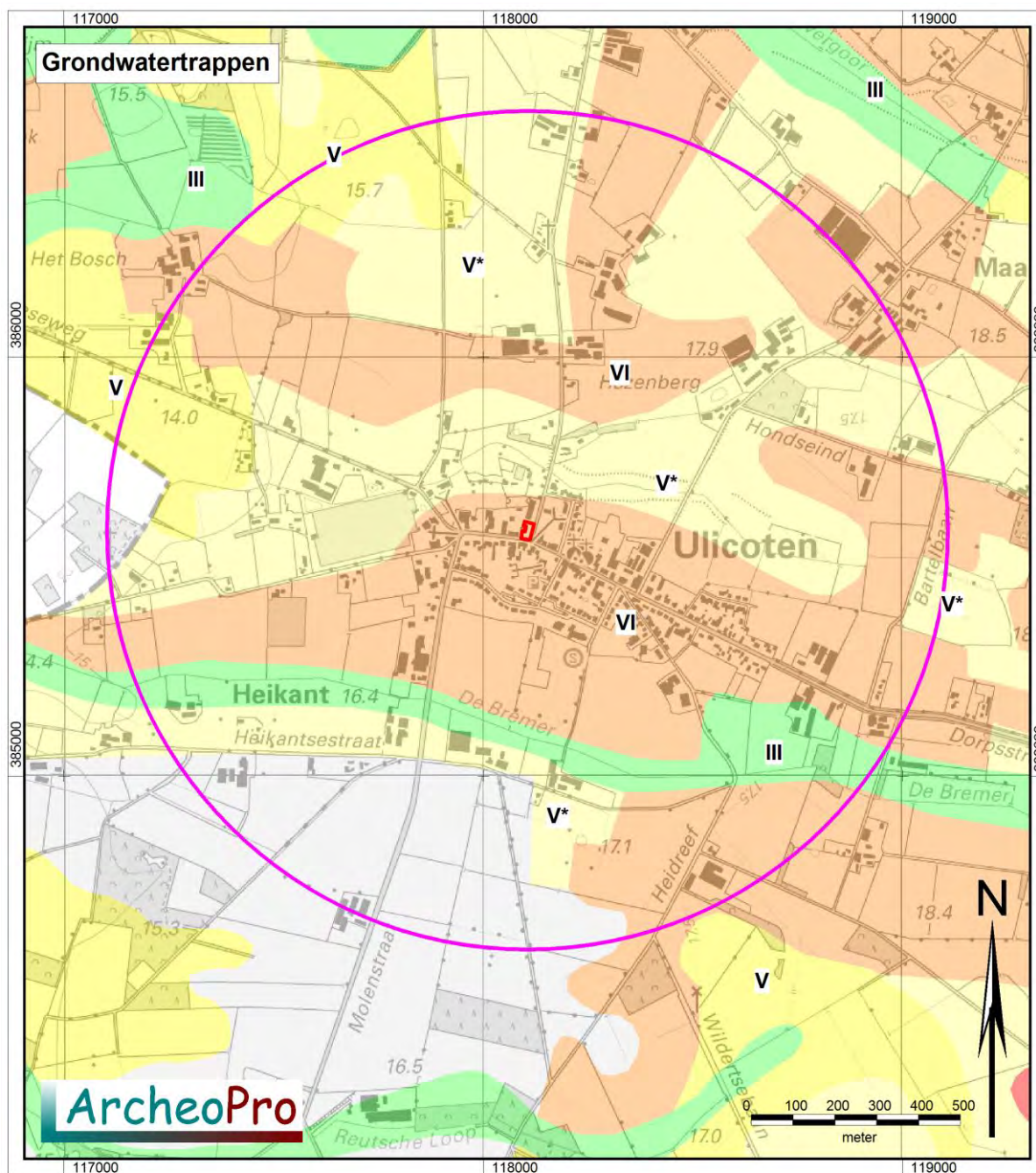
Figuur 7: Uitsnede uit het Actueel Hoogtebestand Nederland met daarin rood omlijnd het plangebied met daaromheen de cirkel die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft.

Legenda bodemkaart

Vlak- en duinvaaggronden	Vaaggronden	Fluviatieve afzettingen, pre laat-pleistoceen
Laar- veldpodzolgronden	Kleigronden	Kleeflaarde of vuursteeneluvium
Moerige eer- en podzolgronden	Ondiepe kleigronden, potklei	Mariene afzettingen, pre-pleistoceen
Vlak- en duinvaaggronden, gooreerdgronder	Vaaggronden	Oude bewoningsplaatsen
Enkeerd/tuineerd gronden	Gors-, slikvaaggronden	Bebouwing, dijken en bovenlandstrook, opgehoogd of afgegraven
Brikgronden	Poldervaaggronden	Water, moeras
Leem-/woudeerdgronden/vaaggronden	Vlakvaaggronden	
	Veen, petgaten, kreekbeddingen, beekdalgronden, duin- en kweldergronden, stuifzand	

Figuur 8: Uitsnede uit de bodemkaart met daarin rood omlijnd het plangebied met daaromheen de cirkel die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft. Voor uitleg van de codes, zie hoofdstuk 2.2

Legenda:

Grondwater Winter Zomer				Grondwater Winter Zomer				Grondwater Winter Zomer			
	I	---	<50		IV	>40	80-120		VII	>80	>120
	II	---	50-80		V	<40	>120		VIII	>120	>200
	III	<40	80-120		VI	40-80	>120		X	---	---

Figuur 9: Uitsnede uit de grondwatertrappenkaart met daarin rood omlijnd het plangebied met daaromheen de cirkel die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft.

2.4 Archeologie

Volgens de gemeentelijke beleidskaart (Ellenkamp, G.R., D.M.G. Keijers & J.A.M. Roymans, 2011) ligt het plangebied binnen de historische kern van Ulicoten.

Op de gemeentelijke waarden- en verwachtingskaart is te zien dat het plangebied binnen een historische kern ligt. Bij ingrepen die dieper reiken dan 40cm –mv en groter zijn dan 100 m² dient archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd.

Voor dekzandgebieden in hun algemeenheid geldt dat hierbinnen bewoningssporen kunnen worden aangetroffen die dateren vanaf het laat-paleolithicum. Vuursteenvindplaatsen van jager-verzamelaars uit het laat-paleolithicum en het mesolithicum liggen veelal op relatief hoog gelegen delen van het dekzandlandschap in de nabijheid van water. Later, in het neolithicum wanneer een sedentair bestaan in de plaats komt van een nomadisch levenswijze, verkiest men vooral de hoogste delen van het dekzandlandschap. Deze nederzittingskeuze blijft tot in de vroege middeleeuwen bestaan. In de late middeleeuwen en de nieuwe tijd zijn de nederzettingen met name gesticht langs doorgangswegen, op kruispunten van wegen en aan de overgangen van rivieren.

Binnen het onderzoeksgebied liggen zes bekende archeologische vindplaatsen. De waarneming 39871 ligt zeshonderd meter ten zuiden van het plangebied en betreft een locatie waar op aanwijzing van een wichelroedeloper een archeologisch onderzoek is uitgevoerd.

Behalve een enkele, relatief moderne scherf, heeft dit niets opgeleverd. De waarneming 408819 ligt zevenhonderd meter ten westen van het plangebied en betreft de resten van een zeventiende eeuwse boerderij. De waarneming 415125 ligt driehonderd meter ten oosten van het plangebied. Hier is in 2007 door de SOB een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd waarbij slechts drie sporen zijn aangetroffen. Het betreft bovendien slechts sporen van landgebruik. De waarneming 418583 ligt bijna vierhonderd meter ten zuidoosten van het plangebied en betreft de resultaten van een proefsleuvenonderzoek. Afgezien van een fragmentje van een geslepen bijl dat is aangetroffen in een boomval, zijn hier slechts enkele subrecente sporen aangetroffen. De waarneming 430869 ligt tegen de zuidostrand van het onderzoeksgebied. Hier zijn enkele stukken bewerkt vuursteen uit het paleolithicum aangetroffen. De waarneming 430871 tenslotte, ligt ongeveer vierhonderd meter ten zuidoosten van het plangebied en betreft de vondst van een stuk niet nader gedateerd, bewerkt vuursteen (paleolithicum tot bronstijd).

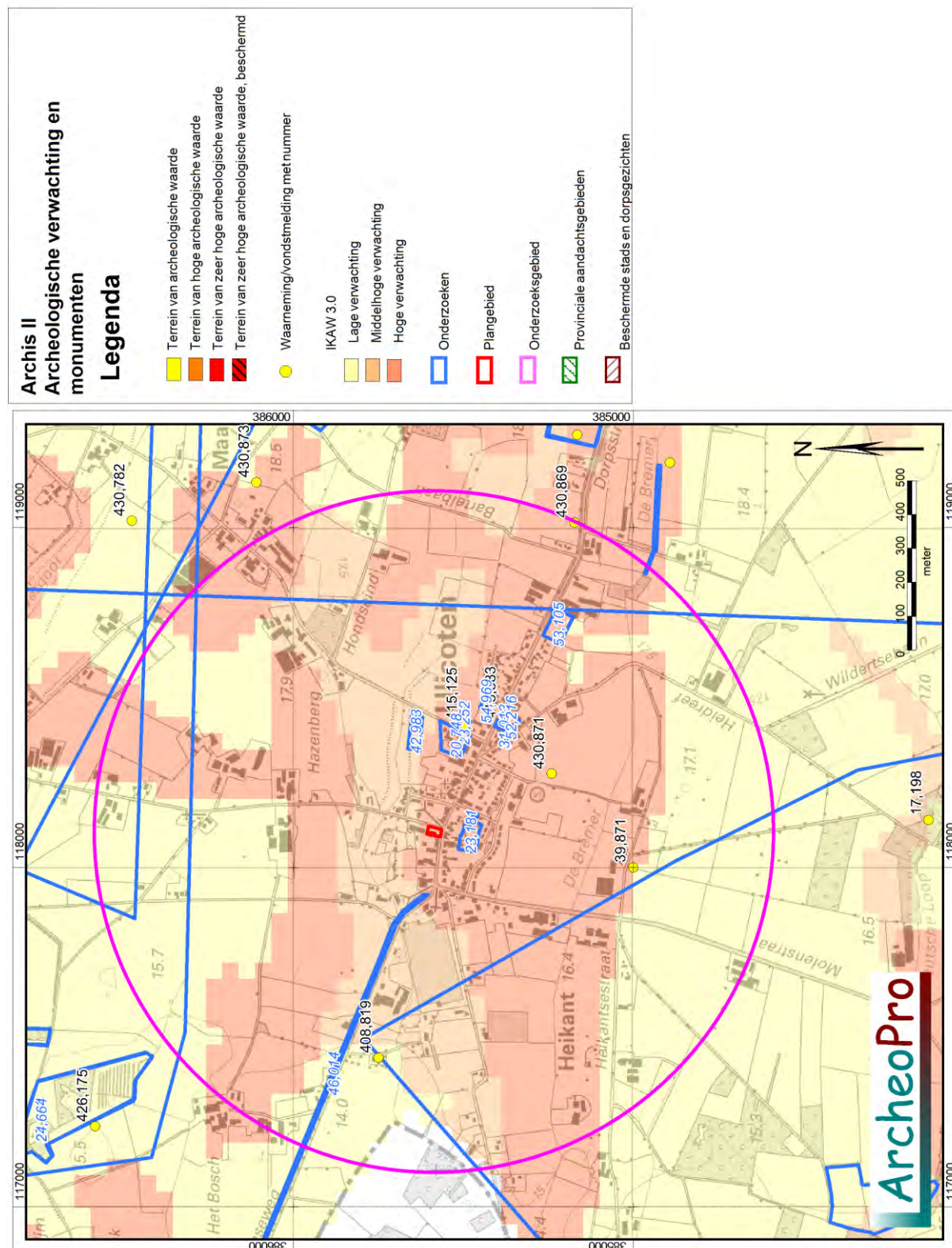
Tabel 1

Waarnemingen			
Nummer	Coördinaat	Periode	Vondsten
W 39871	118000/385000		Keramiek
W 408819	117440/385750	Nieuwe Tijd	Keramiek, (hout)skool, steen
W 415125	118420/385497	Middeleeuwen, Nieuwe Tijd	Keramiek
W 418583	118423/385383	Neolithicum	Vuursteen
W 430869	119015/385173	Paleolithicum	Vuursteen
W 430871	118276/385240	Paleolithicum, Mesolithicum Neolithicum, Bronstijd	Vuursteen

2.5 Informatie amateurarcheologen

ArcheoPro heeft van de heer J. Verheijen (terrein-eigenaar) de volgende informatie over het terrein ontvangen: Vroeger liep een sloot langs de Chaamseweg. Het koelwater van de

melkfabriek werd hierlangs afgevoerd naar de beek en in de jaren 1950 –1960 werd in de winter extra water gepompt voor de ijsbaan (voormalig kwekerij van Gust Verheijen). Verder heeft ArcheoPro contact opgenomen met de heer Willekens van de Heemkundekring Amala van Solms. Dit heeft geen aanvullende informatie opgeleverd met betrekking tot het plangebied.

Figuur 10: Kaart met Archis-gegevens met daarop een cirkel met een straal van één kilometer rond het plangebied die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft.

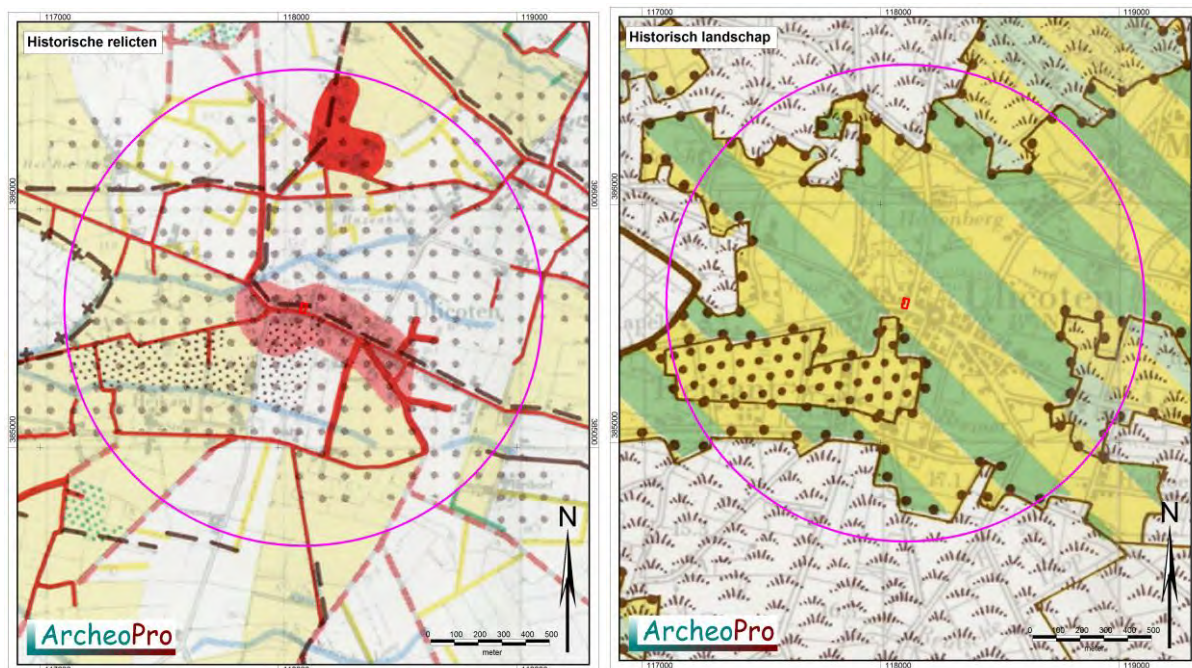
2.6 Historie

Ulicoten wordt voor het eerst met zekerheid genoemd in 1444 als toestemming wordt verleend tot de bouw van een kapel of kerkje. Hier werd sint Bernardus vereerd waarvan de kapel een houten beeld bezat. De naam Ulicoten wordt door Van Berkel en Samplonius uitgelegd als samenstelling van *cote* dat hut of klein huisje betekent en *ole* dat kom of vochtige laagte betekent. De kaart van Hendrik Verheesch uit omstreeks 1780 toont geen bijzonderheden met betrekking tot het plangebied. Hierop is alleen de kerk afgebeeld.

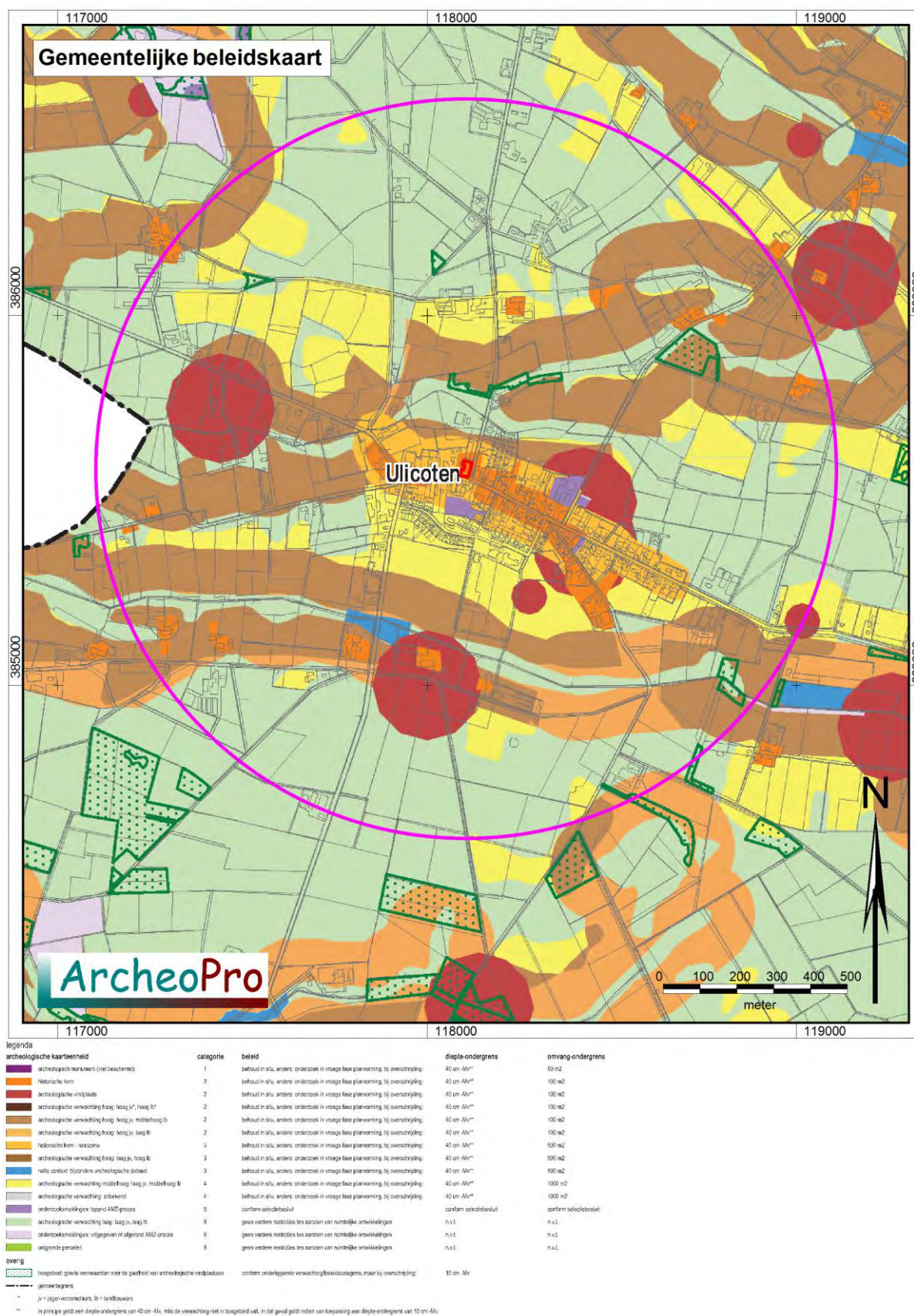

Figuur 11: Uitsnede uit de kaart van Verheesch.

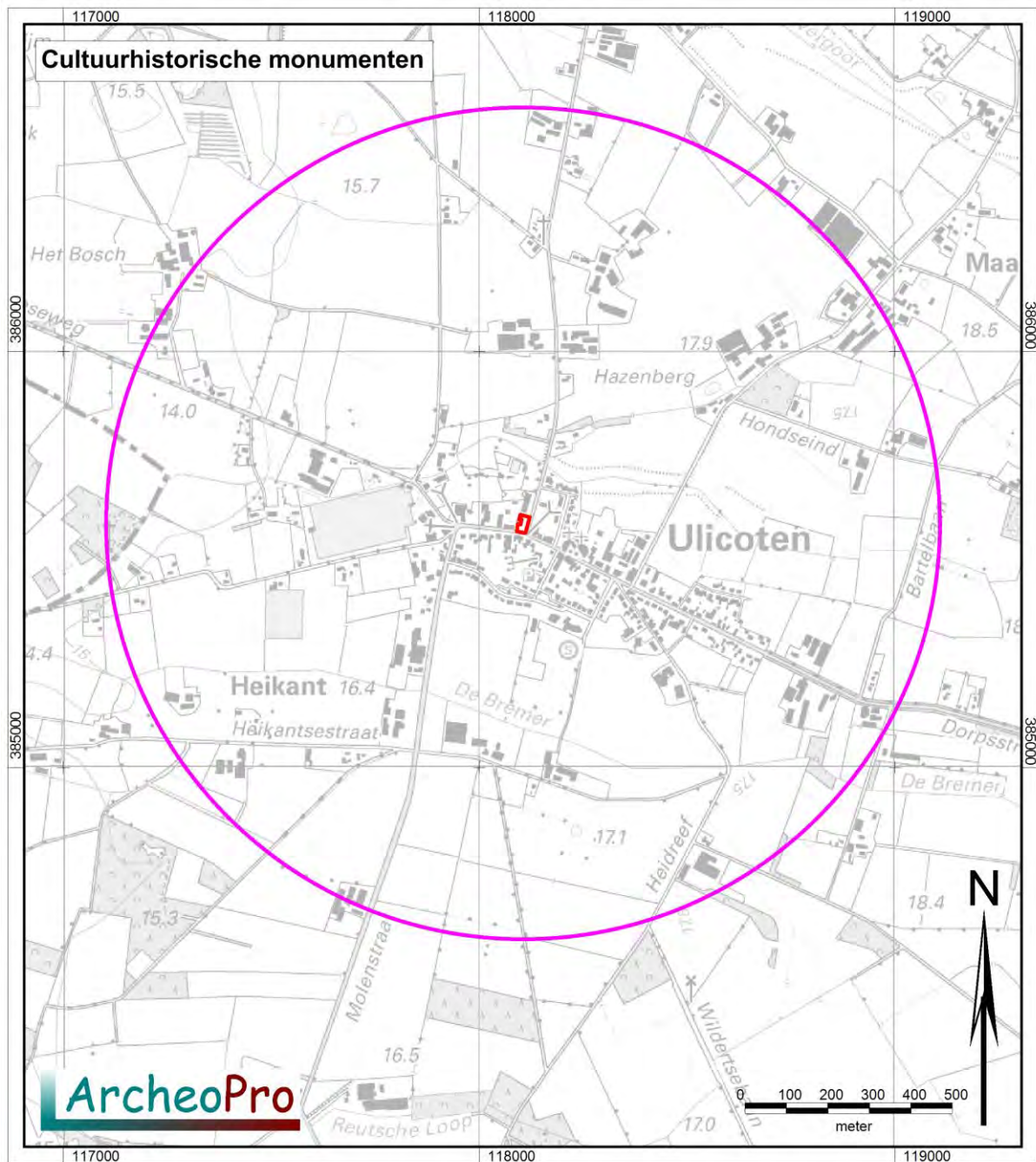
Volgens de kaart van de historische landschappen en historische relictten (zie figuur 12) ligt het plangebied in de oude kern van Ulicoten in een gebied dat van oudsher bestaat uit gemengd bouwland en grasland (de geelgroene arcering in figuur 12).

Figuur 12: Uitsnede uit de kaart met historische landschapselementen/Historische relictten West Brabant (naar Renes, 1985)

Figuur 13: Uitsnede uit de gemeentelijke beleidskaart

Type rijksmonument

▲ Archeologie

▲ Bouwkunst

▼ Bouwkunst; boerderij (-deel)

■ Bouwkunst; gebouw, overig

✚ Bouwkunst; graf, begraafplaats

■ Bouwkunst; kasteel, buitenplaats

✚ Bouwkunst; kerkelijk gebouw

★ Bouwkunst; militair object

✚ Bouwkunst; molen

■ Bouwkunst; nijverheid, industrie

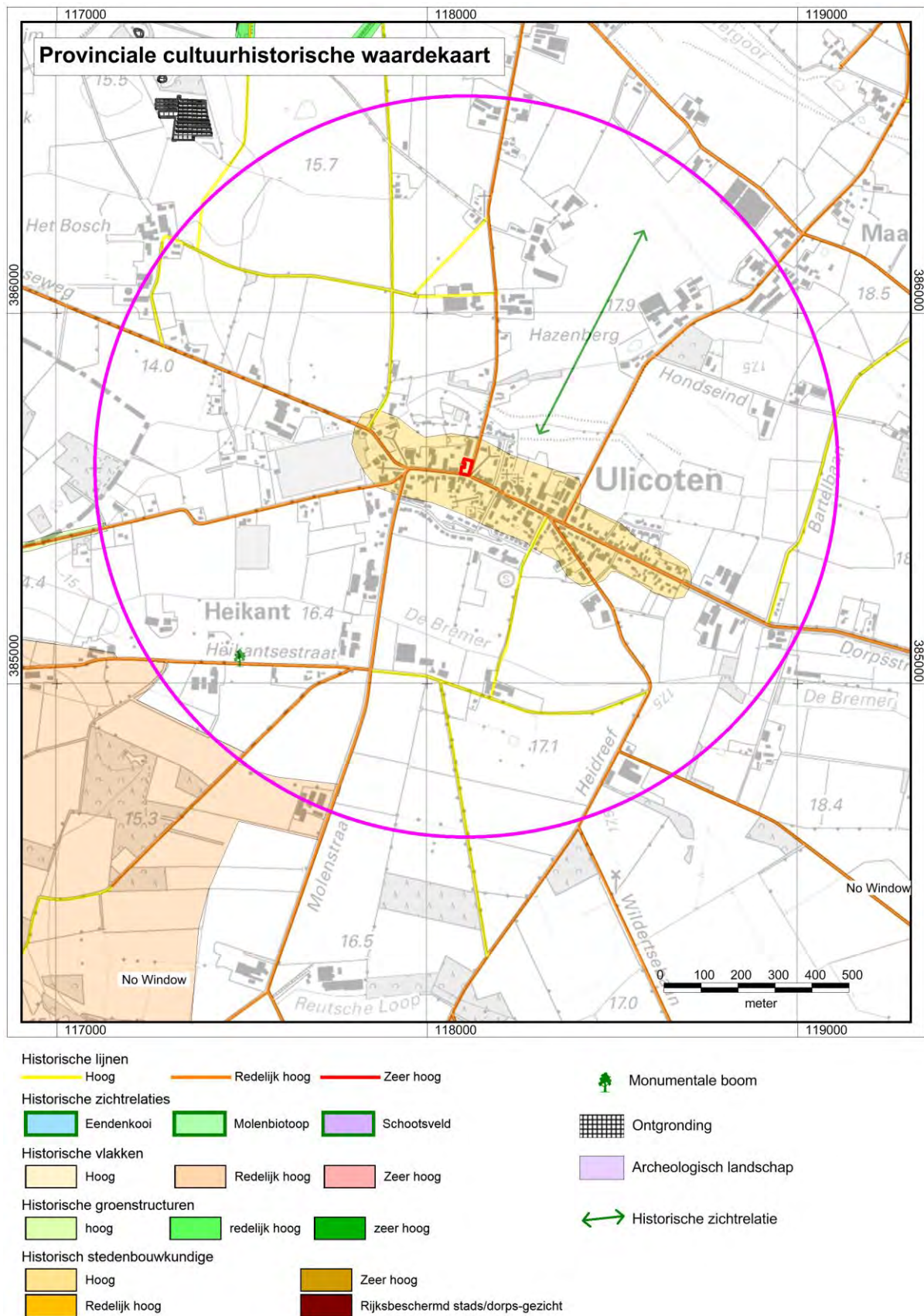
■ Bouwkunst; overig

● Bouwkunst; tuin, park, landgoed

● Bouwkunst; weg-/waterwerk

■ Bouwkunst; woonhuis

Figuur 14: Uitsnede uit de kaart van cultuurhistorische monumenten

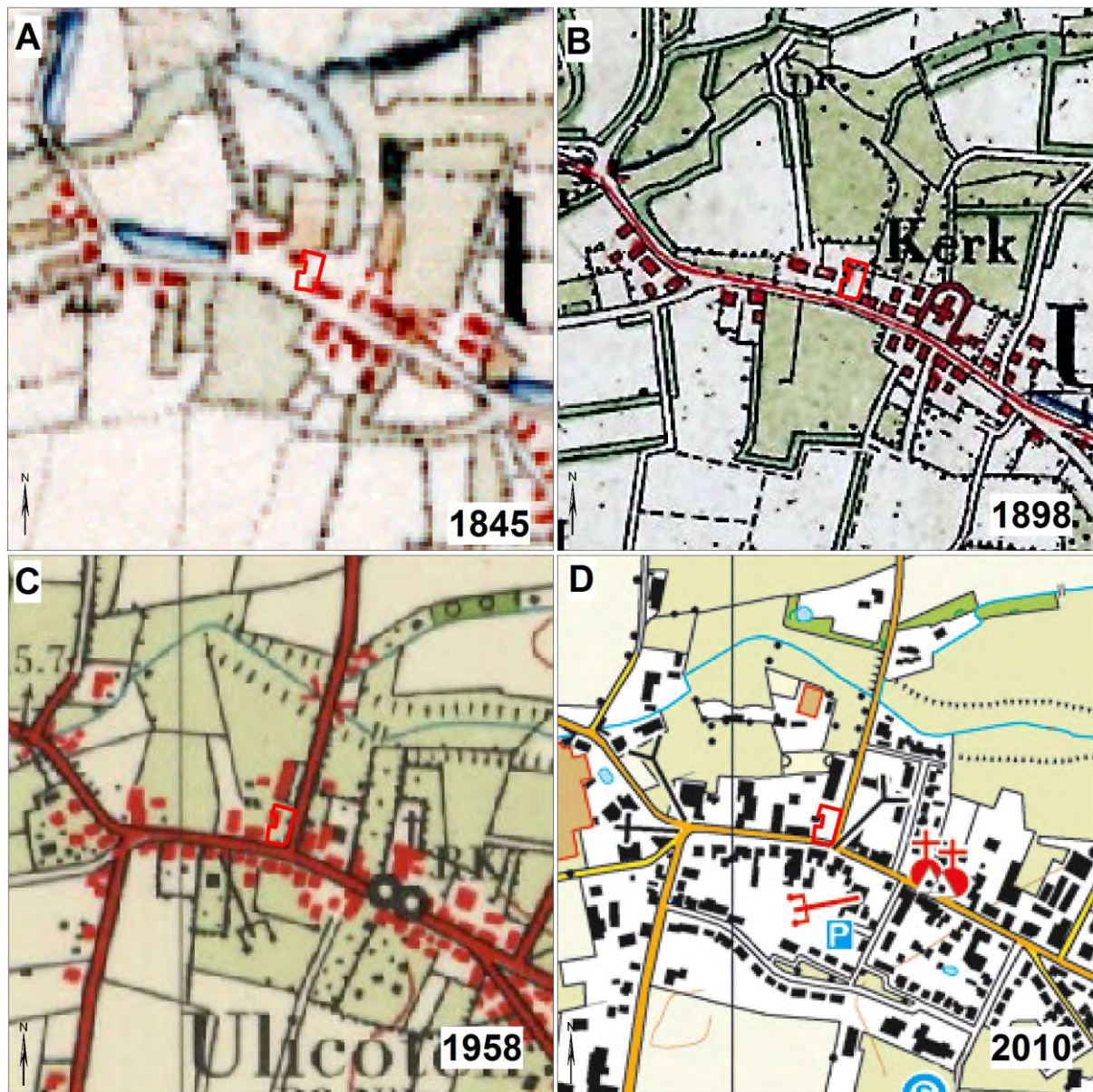
Figuur 15: Uitsnede uit de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Brabant Hierop ligt het plangebied in een zone met een hoge, historisch, stedenbouwkundige waarde.

De kadasterkaart uit 1832 toont dat het plangebied destijds binnen de percelen 367 en 368 lag. Uit de aanwijzende tafels blijkt dat deze in eigendom waren bij Peerden en in gebruik waren als tuin en boomgaard.

Figuur 16: Uitsnede uit de kadastrale kaart uit 1832

Figuur 16 toont achtereenvolgens topografische kaarten van het onderzoeksgebied uit 1845, 1898, 1958 en 2010. De kaart uit 1845 toont langs de Dorpsstraat enkele watervoerende depressies. Tevens zijn hierop enkele langgerekte percelen te zien met een kronkelende (meanderende) loop. Deze beginnen pal nabij de noordoosthoek van het plangebied en komen in het westen uit op één van de langs de Dorpsstraat gelegen, watervoerende laagten. In de twintigste eeuw is deze situatie aanzienlijk veranderd door de aanleg van de Chaamseweg pal ten oosten van het plangebied en door de bebouwing langs deze nieuwe weg.

Figuur 17: Uitsneden uit de topografische kaarten uit achtereenvolgens: 1845, 1898, 1958 en 2010.

2.7 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Specifieke ligging (locatie)

Het plangebied ligt binnen het westelijke deel van de oude kern van Ulicoten in een zone waarbinnen de bodemkaart de aanwezigheid van enkeerdgronden aangeeft. Op slechts enkele honderden meters afstand ten noorden van het plangebied ligt een beekloop. De vorm van enkele percelen op oude topografische kaarten, lijkt te suggereren dat deze beek tot tegen het plangebied gelopen heeft.

Verwachte perioden (datering)

Op het dekzandlandschap vindt al bewoning plaats vanaf het laat- paleolithicum. Gezien de ligging van het plangebied op relatief geringe afstand van open water, aan de rand van een dekzandhoogte, geldt een hoge archeologische verwachting voor resten van nederzettingen en grafvelden uit het laat-paleolithicum tot en met de vroege middeleeuwen. In verband met de ligging binnen de historische kern van Ulicoten, geldt eveneens een hoge verwachting voor resten uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd.

Uiterlijke kenmerken en complextypen

Nederzettingsresten uit het paleolithicum en het mesolithicum kunnen zowel bestaan uit basisnederzettingen met een oppervlakte tussen 200 en 1.000 m² als uit kleine tijdelijke kampementjes met zeer geringe afmetingen die nauwelijks meer zijn dan de neerslag van een enkele (jacht)activiteit of een kortstondig kamp. De omvang hiervan kan beperkt zijn tot enkele (tientallen) vierkante meters. Nederzettingsresten uit de perioden vanaf het neolithicum tot en met de middeleeuwen kunnen voorkomen als concentraties van vondstmateriaal (aardewerk, bouwsteen, natuursteen) of als vullingen van afvalkuilen, paalkuilen, waterputten, e.d. Indien dergelijke resten aanwezig zijn, zullen deze, direct onder de bouwvoor of onder een akkerdek liggen. Uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd kunnen resten van huisplaatsen en bijgebouwen aanwezig zijn evenals resten van bijbehorende sporen zoals waterputten en perceelsgrenzen. Indien de beekloop inderdaad tot tegen het plangebied gelopen heeft, moet eveneens rekening worden gehouden met resten van specifiek aan water gebonden activiteiten. In de KNA Leidraad archeologisch onderzoek van beekdalen in Pleistoceen Nederland is de volgende lijst van punt- en lijnelementen opgenomen waarmee binnen beekdalen rekening moet worden gehouden:

Puntelementen:

1. houten en stenen constructies die verband houden met infrastructuur, bijvoorbeeld restanten van voorden, bruggen, sluizen en stuwen;
2. voorzieningen voor de visvangst en jachtattributen: fuiken, visweren, eendenkooien, strikken en netten, pijlen en harpoenen;
3. plaatsen van 'rituele depositie' van stenen of metalen voorwerpen, potten aardewerk en van menselijk en dierlijk botmateriaal³;
4. tijdelijke verblijfplaatsen of kampementen van laat-paleolithische, mesolithische en (vroeg-) neolithische jagers en verzamelaars;
5. vaartuigen, waaronder uitgeholde boomstammen (kano's) en boten;
6. fenomenen uit historische tijd: watermolens, kastelen, moated sites;
7. archeobotanische resten met sporen van menselijke bewerking, bijvoorbeeld boomstammen met kapsporen.

Lijnelementen en vlaklocaties:

1. perceleringssystemen, hooiwinnings- en beweidingarealen;
2. knuppelpaden, wegen en dammen;

3. gegraven waterwerken uit historische tijd: grachten, kanalen, molentakken;
4. winningszones van grondstoffen, zoals vuursteen, leem, veen en ijzeroer; stortzones of dumps van (nederzettings-)afval

Mogelijke verstoringen

Door het gebruik als tuin en boomgaard, zal tenminste oppervlakkige bodemverstoring zijn opgetreden. In de nabijheid verrichte bouwactiviteiten, kunnen plaatselijk tot aanzienlijke bodemverstoring hebben geleid.

2.8 Onderzoeksstrategie

Tijdens het veldwerk moet allereerst worden vastgesteld hoe de bodem is opgebouwd, in hoeverre deze intact is en of hierin archeologische indicatoren aanwezig (kunnen) zijn.

Om de bodemopbouw zo exact mogelijk te kunnen bestuderen kan het beste gebruik gemaakt worden van een guts.

Indien blijkt dat de huidige groundbewatering tot in de natuurlijke bodem reikt en een goede vondstzichtbaarheid heerst, is een oppervlaktekartering het meest geschikt voor het opsporen van archeologische indicatoren.

Indien een oppervlaktekartering niet mogelijk is of in onvoldoende mate effectief zal zijn, wordt nageboord met een edelmanboor met een diameter van 15 cm. Het hiermee opgeboorde materiaal wordt gezeefd op een zeef met een maaswijdte van vier millimeter.

Binnen het plangebied zijn acht boorpunten verdeeld over een zo gelijkmatig mogelijk netwerk. Hierdoor wordt binnen het 0,09 hectare grote plangebied een boordichtheid bereikt van meer dan vijftig boringen per hectare. Een dergelijke boordichtheid voldoet volgens de Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek (SIKB, 2006), ruimschoots als brede zoekoptie om vindplaatsen uit alle perioden, in zand op te sporen. Zelfs met de door ArcheoPro gehanteerde hoge boordichtheid is op basis van booronderzoek nooit te garanderen dat alle typen archeologische resten kunnen worden opgespoord. De kans op het aantreffen van grondsporen is bijvoorbeeld aanmerkelijk groter indien een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd. Een dergelijke aanpak zou echter in dit stadium van het onderzoek een te zwaar middel vormen

Van alle boorpunten wordt de NAP-hoogte bepaald door middel van het AHN en de waterpas.

3 Veldonderzoek

3.1 Verrichte werkzaamheden

- Positie boringen: regelmatige verdeling over het plangebied, zie figuur 19.
- Gebruikt boormateriaal: Zandguts met een diameter van 2 cm en edelmanboor met een diameter van 15 cm.
- Totaal aantal boringen: Acht
- Boorgrid: 13 x 15 m
- Boordichtheid: Ruim vijftig boringen per hectare
- Geboorde diepte: 1 – 2,5 m –Mv
- Inmeten boorlocaties: GPS, meetlint en waterpas
- Boorbeschrijving: Archeologische Standaard Boorbeschrijving (ASB 5.2)
- Inspectie bodemontsluitingen en/of oppervlaktekartering: In verband met de begroeiing van het plangebied was geen oppervlaktekartering mogelijk. Evenmin waren bodemontsluitingen aanwezig die geïnspecteerd konden worden op de aanwezigheid van archeologische indicatoren.

3.2 Resultaten booronderzoek

De ligging van de boorpunten is weergegeven op de boorpuntenkaart. De resultaten van het booronderzoek zijn opgesomd in Bijlage 1.

Bovenin alle boringen is een zandpakket aangetroffen dat bestaat uit humusrijk zand met daarin brokken schoon zand. Uit de aanwezigheid tot onderin dit zandpakket van kachelslak, blijkt dat dit pakket in de negentiende of twintigste eeuw is ontstaan. De dikte hiervan loopt uiteen van zestig centimeter in boring 4 tot meer dan een meter in de boringen 1, 2, 6 en 8. Hieronder is in de boringen 4, 5, 7 en 8 een zandpakket aangetroffen dat bestaat uit schoon zand met daarin brokken humusrijk zand. De dikte hiervan loopt uiteen van twintig centimeter in boring 8 tot bijna tachtig centimeter in boring 5. In boring 3 is onder de vergraven toplaag een pakket aangetroffen dat bestaat uit met kleibrokken vermengd zand. Dit pakket heeft een dikte van 125 centimeter. In de boringen 1, 2, 3, 6 en 7, is onder de vergraven toplagen direct het schone gele zand van de C-horizont aangetroffen. In geen van de boringen zijn (restanten van) podzolbodems aangetroffen. In boring 4 is op een diepte van 1,2 meter beneden het maaiveld ondoordringbaar baksteenpuin aangetroffen. Van deze baksteen bleef te weinig (slechts enkele kruimels) aan de guts hangen om met zekerheid kleur (waarschijnlijk rood/oranje) en baksel, te kunnen bepalen. In boring 5 is onder de tot 145 centimeter beneden het maaiveld doorlopende pakketten vergraven zand, een stuk witgeel hout doorboord van 35 centimeter dikte. Hieronder is het schone gele zand van de C-horizont aangetroffen. Boring 8 heeft de meest opmerkelijke bodemopbouw. In deze boring is onder de in het totaal 1,3 meter dikke pakketten vergraven zand, een dik pakket sterk zandige klei/beekleem aangetroffen dat wordt onderbroken door dunne zandlaagjes (zie figuur 18). Dit is kenmerkend voor beekafzettingen. Naar beneden toe wordt deze klei, zwak venig. Hieronder is vanaf een diepte van 2,1 meter beneden het maaiveld, het schone gele zand van de C-horizont aanwezig.

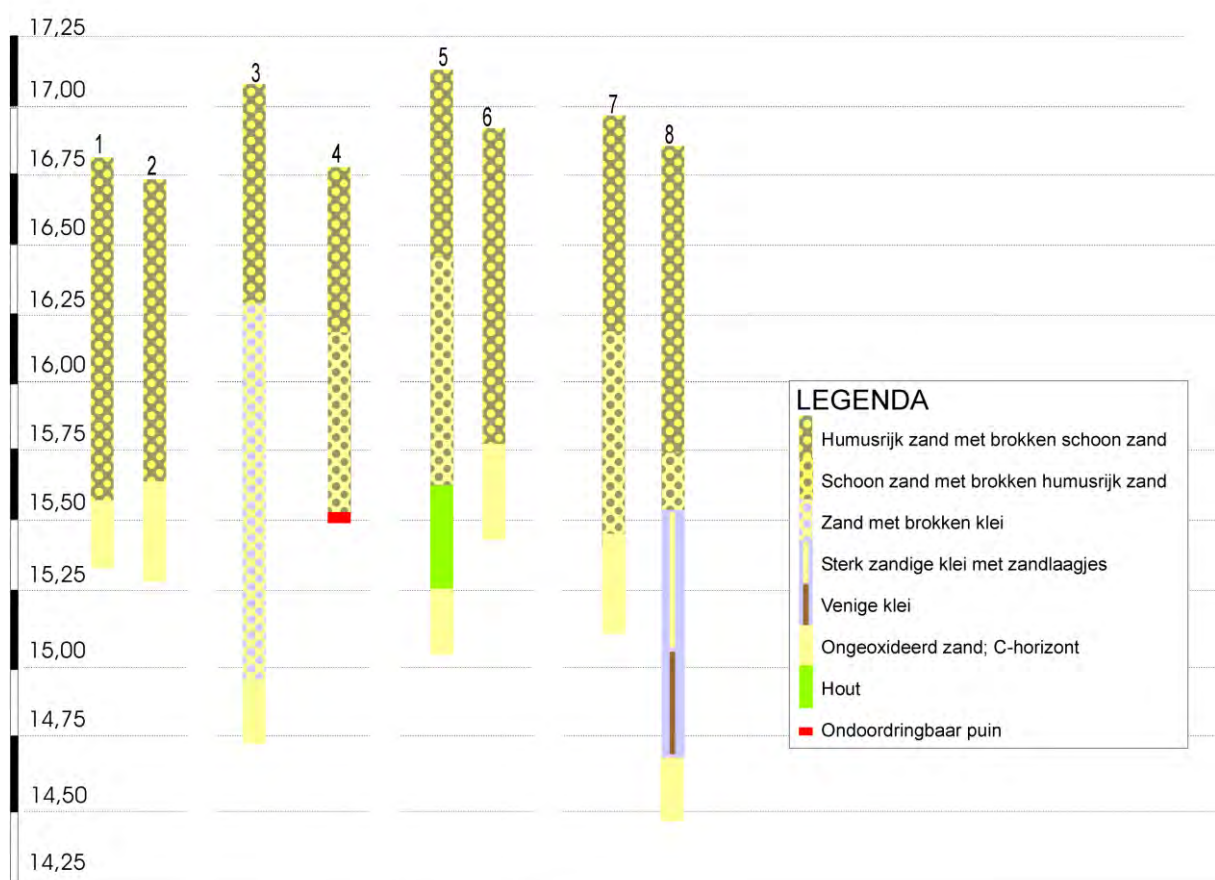

Figuur 18: Door zandlaagjes onderbroken klei zoals deze in boring 8 is aangetroffen

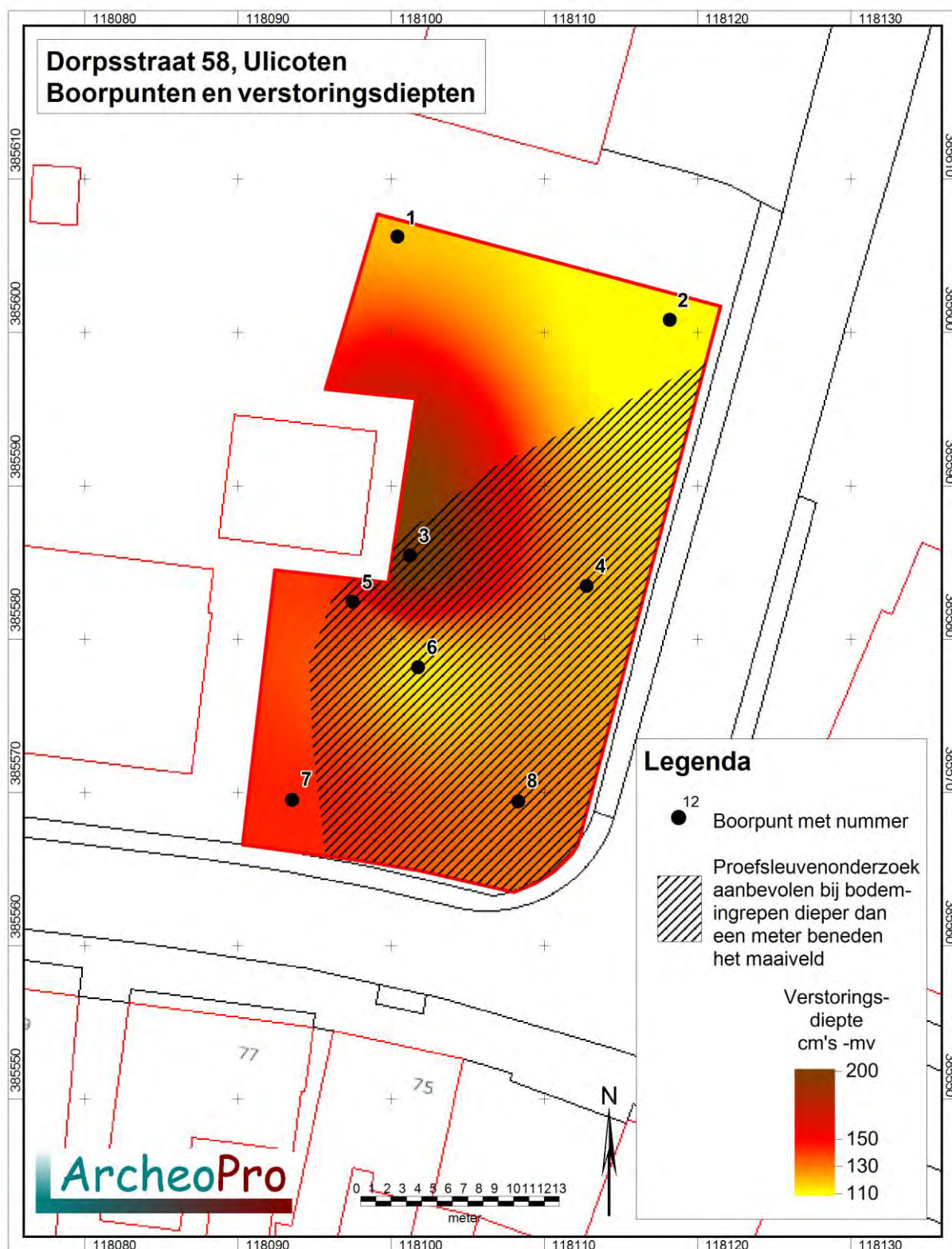
De aanwezigheid van beekafzettingen in boring 8, kan de vergraven klei verklaren die in boring 3 is aangetroffen. Tevens kan dit de diepe bodemverstoring op de boorpunten 5 en 7, alsmede de aanwezigheid van baksteen en hout op grote diepte in de boringen 4 en 5, verklaren. Hier zou het dan om materiaal kunnen gaan waarmee de voormalige laagte is opgevuld of om materiaal dat de restanten vormt van gebouwen of structuren die langs de beekloop hebben gestaan. Het naboren met een megaboer en het zeven van het hiermee opgeboorde zand, heeft geen aanvullende archeologische indicatoren opgeleverd dan de eerder genoemde deeltjes kachelslak.

Vooralsnog is de aard van de aangetroffen verschijnselen dermate onduidelijk dat op basis hiervan niet het KNA-onderdeel *Waardestelling*, kan worden uitgewerkt.

M's t.o.v.
N.A.P.

Figuur 19: Boorprofielen

Figuur 20: Boorpunten met verstoringsdiepten.

4 Conclusies en aanbevelingen (beleidsadvies)

Volgens het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel geldt voor het plangebied gezien de ligging op relatief geringe afstand van open water, aan de rand van een dekzandhoogte, een hoge archeologische verwachting voor resten van nederzettingen en grafvelden uit het laat-paleolithicum tot en met de vroege middeleeuwen. In verband met de ligging binnen de historische kern van Ulicoten, geldt eveneens een hoge verwachting voor resten uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd.

Om de kans op het aantreffen van archeologische indicatoren zo groot mogelijk te maken zijn binnen het plangebied acht boringen gezet met behulp van een zandguts en een megaboer. Uit het booronderzoek blijkt dat de bodem overal binnen het plangebied tot ruim een meter of meer, uit sterk verstoorde toplagen bestaat. Onder de verstoorde toplagen is in vijf van de acht boringen direct het schone gele zand van de C-horizont aangetroffen.

De aanwezigheid van beekafzettingen in boring 8, vormt een aanwijzing dat het plangebied inderdaad oorspronkelijk aan de rand van een beekloop heeft gelegen zoals de gegevens uit het bureauonderzoek al suggereerden. De aanwezigheid van een voormalige beekloop in de historische kern van Ulicoten, zou ook in overeenstemming zijn met de naamsverklaring van uli als kom of vochtige laagte (*ole*). De voormalige beekloop zou als het ware opgevolgd kunnen zijn door de sloot die tot in de twintigste eeuw langs de Chaamseweg gelopen heeft.

In twee van de overige boringen is baksteen of hout aangetroffen. Of en hoe deze archeologische indicatoren met de beekloop verband houden, is vooralsnog onduidelijk. Om hier duidelijkheid over te verkrijgen is proefsleuvenonderzoek benodigd. Dit is echter pas nodig indien op het deel van het plangebied dat op figuur 20 gearceerd is, bodemingrepen plaatsvinden die dieper reiken dan een meter beneden het maaiveld (hierbij is rekening gehouden met een marge van twintig centimeter boven de eigenlijke diepteligging van de betreffende verschijnselen). Op de delen van het plangebied die niet gearceerd zijn op figuur 20, geven de resultaten van het booronderzoek geen aanleiding om archeologisch vervolgonderzoek te adviseren. Voor het onderzoeksgebied als geheel geldt dat de verwachting voor resten van nederzettingen uit het laat-paleolithicum tot en met de vroege middeleeuwen kan worden bijgesteld tot een lage verwachting. Ditzelfde geldt voor resten uit latere perioden in de delen van het plangebied die buiten de gearceerde zone liggen. De verwachting voor resten uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd en voor resten die samenhangen met natte omstandigheden, blijft binnen de gearceerde zone, hoog.

In alle gevallen geldt dat indien archeologische materialen en/of sporen aangetroffen worden, deze gemeld dienen te worden bij de gemeente Baarle-Nassau, conform Monumentenwet 1988, laatste wijziging van 1 september 2007, paragraaf 7, artikel 53 en verder.

Verklarende woordenlijst:

BP: Before Present (present = 1950)

GPS: Global Positioning System

IVO: Inventariserend VeldOnderzoek

NAP: Normaal Amsterdams Peil.

RCE: Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed

SIKB: Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Archeologische tijdschaal

Periode	Datering	
Midden- en Laat Paleolithicum (oude steentijd)	250.000	- 9000
Mesolithicum (midden steentijd)	9000	- 4500
Neolithicum (nieuwe steentijd)	4500	- 2000
Bronstijd	2000	- 800
IJzertijd	800	- 12 v. chr.
Romeinse tijd	12 v chr.	- 500 n. chr.
Vroege middeleeuwen	500	- 1000
Volle middeleeuwen	1000	- 1250
Late middeleeuwen	1250	- 1500
Nieuwe tijd	1500	- heden

Bronnen

Encyclopedie van Noord-Brabant (red. A. van Oirschot, A.C. Jansen en L.S.A. Kroesen; Baarn 1985)

Grote historische Provincie Atlas van Nederland; deel 4 Zuid-Nederland 1838-1857 1:50.000. Topografische dienst Wolters Noordhoff Groningen 1990

Grote historische topografische Provincie Atlas Noord-Brabant; 1905 1:25.000. Nieuwland Tilburg 2006

Grote historische topografische Provincie Atlas Noord-Brabant; 1905 1:25.000. Nieuwland Tilburg 2006

Grote topografische atlas van Nederland 1:50.000 Deel 4 Zuid-Nederland. Topografische dienst. Wolters Noordhoff Groningen 1997

Kadastrale minuut 1830 met aanwijzende tafels, (www.watwaswaar.nl)

Kadaster Topografische Dienst, Top25Raster, Top10Vector, GBKN kaarten, Emmen 2008

Luchtfoto, <http://maps.google.nl>

Provincie Noord-Brabant, Cultuurhistorische waardekaart (<http://www.noord-brabant.nl/CHW>)

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, IKAW 2 (Indicatieve kaart Archeologische Waarden), Amersfoort.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, AMK (Archeologische monumentenkaart), Amersfoort.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, ARCHIS II (Archeologisch Informatie Systeem), <http://archis2.archis.nl/>

Rijkswaterstaat, Servicedesk Data, AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), Delft.

Stichting voor Bodemkartering, Bodemkaart van Nederland 1:50.000. Wageningen, 1968.

Stichting voor Bodemkartering: Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000, Staring Centrum, Wageningen, 1989

Stichting voor Bodemkartering, Geologische kaart van Nederland 1:50.000. Wageningen, 1968.

Twaalf provinciën 2007. Atlas van topografische kaarten. Nederland 1955-1965. Uitgeverij twaalf provinciën. Landsmeer.

Literatuur

Bont, Ch de., Cultuurhistorisch onderzoek Oost-Brabant, 1993.

Cate, J. A. M. ten. A. F. van Holst, H. Kleijer en J. Stolp, 1995. Handleiding bodemgeografisch onderzoek; richtlijnen en voorschriften. Deel A: Bodem. Wageningen, DLO-Staring Centrum. Technisch Document 19A.

Cohen, K.M. & E. Stouthamer, 2012. Beknopte toelichting bij het digitaal basisbestand paleogeografie van de Rijn-Maas Delta, Utrecht, 2012.

Ellenkamp, G.R., D.M.G. Keijers & J.A.M. Roymans, 2011: Grenzen en gradiënten; archeologische verwachtings- en beleidskaart gemeente Baarle Nassau. Deel I: toelichting op de archeologische verwachtingskaart. RAAP rapport 2233.

Es. Van W.A., Sarfatij, H. & P.J. Woltering (red.) 1988. Archeologie in Nederland; De rijkdom van het bodemarchief. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Amersfoort.

Kuiper, M. 2006/2007. Atlas van topografische kaarten Nederland, 1955-1965. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek (SIKB, 2006)

Renes, J., West-Brabant, een cultuurhistorisch landschapsonderzoek, Waalre, 1985

Bijlage 1: Boorbeschrijving

Algemene kopgegevens	
Soort boring	BAR
Projectnummer	14-147
Projectnaam	Dorpsstraat 58, Ulicoten
Deelgebied	Nvt
Organisatie	ArcheoPro
OM-nummer	63088
coördinaatsysteem	RD2000
Coördinaatsysteemdatum	ETRS89
Locatiebepaling	GPS en meetlint
Referentievlak	NAP
Bepaling maaiveldhoogte	AHN – Waterpas
Boormethode	Guts en edelman
Boordiameter	3 cm en 15 cm
Opdrachtgever	Van Dun Advies B.V.

Posities van de boringen (boorlocaties)			
Boornummer	XCO	YCO	MA, M's tov NAP
1	118100.4	385606.2	16.81
2	118118.2	385600.8	16.73
3	118101.2	385585.4	17.07
4	118112.8	385583.5	16.77
5	118097.5	385582.4	17.15
6	118101.7	385578.2	16.90
7	118093.5	385569.5	16.97
8	118108.3	385569.4	16.85

Boorbeschrijving volgens ASB 5.2																			
Boor Nr	LDO	Lithologie						Kleur				Overige kenmerken							
		GD	B K	BS	BZ	B V	BH	HK	TK	IK	VL K	CO	PLH	VS	SST	BHN	BI	GI	AIS
1	120	Z					2	BR	GE		GE						VRG		
	150	Z						GE	GE							BHC		DEZ	
2	105	Z					2	BR	GE		GE						VRG		
	140	Z						GE								BHC		DEZ	
3	80	Z					2	BR	GE		GE						VRG		
	208	Z/K						GE	GR								VRG		
	230	Z						GE								BHC		DEZ	
4	60	Z					2	BR	GE		GE						VRG		
	122	Z					1	GE	BR		BR						VRG		
	122	BST																	
5	68	Z					2	BR	GE		GE						VRG		
	143	Z					1	GE	BR		BR						VRG		
	283	Hout																	
	205	Z						GE								BHC		DEZ	
6	113	Z					2	BR	GE		GE						VRG		
	145	Z						GE								BHC		DEZ	
7	80	Z					2	BR	GE		GE						VRG		
	145	Z					1	GE	BR		BR						VRG		
	180	Z						GE								BHC		DEZ	
8	110	Z					2	BR	GE		GE						VRG		
	130	Z					1	GE	BR		BR						VRG		
	172	K			3			GR	BR	LI		MST			ZL				
	210	K			1	1		GR	BR	DO		MST	2						
	235	Z						GE								BHC		DEZ	

Betekenis van de afkortingen:

LDO – Onderzijde boortraject

Lithologie:

GD – Onverharde sedimenten: G = grind, K = klei, L = leem, V = veen en Z = zand

Bijmengsels: BK = bijmengsel klei, BS = bijmengsel silt, BZ = bijmengsel zand, BV = bijmengsel veen,

BH = bijmengsel humus. Betekenis toegevoegde cijfers: 1 = zwak, 2 = matig, 3 = sterk en 4 = uiterst.

Kleur:

HK = hoofdkleur, BL = blauw, BR = bruin, GE = geel, GN = groen, GR = grijs, OL = olijf, OR = oranje,

PA = paars, RO = rood, RZ = roze, WI = wit, ZW = zwart.

TK = Tweede kleur (kleurafkortingen als boven).

IK = Intensiteit kleur: LI = licht en DO = donker

VLK = Vlekken (V): 2^e en 3^e letter is kleurafkorting als boven, 1 = weinig, 2 = matig, 3 = veel

Overige kenmerken:

CO = Consistentie (C): ZSL=zeer slap, SLA=slap, MSL=matig slap, MST=matig stevig, STV=stevig

PLH = plantenresten (PL0 = geen, PL1 = spoor, PL2 = weinig, PL3 = veel)

VS = veensoorten

SST = Sedimentaire structuren: ZL = zandlaagjes

BHN = Bodemhorizont; BHC = C-horizont

BI = Bodemkundige interpretaties; BOV = bouwvoor, VRG = vergraven, OPG = opgebracht

GI = Geologische interpretaties

AIS = Archeologische indicatoren: BST = baksteen